

LÁTOGATÓ LANKÁSON

(Mert adott az Isten szemet a látásra, és kezet is, annak takarására)

A telefoncsörgés már az ágyból ugrasztott ki: barátaim szóltak, hogy egy pesti újságíró tisztelti meg híres falunk hírheft kocsmaít, és ehhez a kalandhoz kellenék társnak én is. Most érkezett az estéli vonatról, szeretne azonnal járni egyet, kicsit nézelődne. Morogva öltözöm, el nem tudom képzelni, mi lehet érdekes ezen a helyen?

De végül is mindegy, ha hívnak, hát megyek. Amíg hívják az embert, addig jó. Ha sokáig kéretem magamat, megtörténhet, hogy elkések, és senki sem marad körülöttem, mindenki odaátra költözik, és csak vendégként térnek meg néhanap, vendégeket hozva magukkal, egzotikus vidékünket bemutatni.

Mint egy rezervátum díszpéldányai, úgy állunk a fürkésző tekintetek és a direkt kérdések kereszttüzeiben: meddig bírjátok így, szegeznek nekünk, és fegyverként hat a részvétből feltett kérdő mondatuk. A barát fogalmát régen átértékeljük, a barátságé is hozzáalakult. Barát az, aki velünk marad; vagy barát marad, akivel elmegyünk. Esetleg átalakul az életünk a számítógépek párbeszédévé. Villámleveleket gyakrabban váltunk, mint szót a szomszédoddal, és ha véletlenül alszik a szerver, az tönkreteszi a napunkat. Így valahogy vagyunk, ha érdekel valakit ez egyáltalán.

(Azért a rezervátumos hasonlatot visszavonom: ott a korlátozott szabadság legalább az állatok érdekében történik, és biztonságban érezhetik magukat a kerítéseken belül.)

A „központban” várnak. Ami azt jelenti, hogy a rogyadozó iskola, a hetvenes évek elején épült, üres áruházak, vagy az iskolapark előtt lévő szörnyű bódék körül kell keresnem őket. Lefelé menet pár emberrel találkozom, senkit sem ismerek közülük, elfogják az egész járdát, falhoz lapulok, és nem azért nem értem a szavukat, mert halkán beszélnek. És paranoiás viselkedésemre nem is keresek magyarázatot. Félek, hogy megtalálom.

Az újságíró udvariasan bemutatkozik, kérdezet is; szeretném hinni, hogy nem szakmai az érdeklődése: jobb lenne, ha rokonszenvből fakadna. Csak komolykodni ne, csak még ma ne szembesülni, gondolom, és annak a szavára figyelek, aki a legtöbb abszurd viccet meséli. Az egész hetem képtelenség, a mindennapjaink is, minden napunk képtelenség, szögezem le. Egymás szavába vágunk, de végül is senki nem mond semmit. Teljesen

céltalanul szédelgünk a faluban, ő a bombázásokról kérdezetne, hogy minket hogyan érintett. Erre a témára sem harap rá senki, feladja.

Találunk egy viszonylag kellemes kocsmát, ami még nem zárt be. Pontosabban a pincér már a harmadik sarokról karikázik vissza a kedvünkért. Nem volt egész este egy lélek sem, mentetetődzik. A sarkasztalhoz ülünk, faggatjuk a pestit, hogy ne nekünk kelljen beszélni. Haverok vannak, buli meg pörgés, ezerral zajlik az élet, húsvétra bulit tervezünk, meg felolvasást, körutat kerékpárral, mondja. Később azért lendületet kap az este, jön pár ismerős a szomszéd faluból, majdnem megverik egyikünket, de lecsillapodnak a kedélyek, és a harcos felek fizetnek egymásnak egy-egy sört. A montenegrói tengerpartot hozzuk elő, a rokonaikról mesélnek, mi pedig a sorsunk hasonlatosságát véljük felfedezni. Ismét séta következik.

Kóstolgatjuk a kifejezést: holt lelkek. Halott élők faluja, mondjuk a vendégnek, aki nem érti, hol vannak a lakói, a fiatalok? Este, csúcsidőben senki az utcákon, alig ülnek a pár kocsmá asztalainál. A parkból kihaltak a szerelmespárok, vagy az utolsók mi voltunk annak idején, mondjuk neki, de nem hiszi el. Idegen, látszik. Továbbmegyünk. Még plakátragasztókkal sem találkozunk, akik az éj leple alatt dolgoznak. Nem azért, mert már a szemfüles rendőrök lekapcsolták őket: erre az ellenállás sem jár. A beletörődés, az igen.

Emlékszem, mondom neki, húsz éve sem volt, hogy moziba járhatunk, a templomnál mindenki megtalálható volt, aki számított, a park padjaiba „Szeretlek Ernő”-t véstünk, és nagyon kellett igyekeztünk, hogy jusson hely a frissen kinyitott pizzasütőde asztalainál. Újvidékre jártunk színházba és a szabadkai ócskapiacra nem muszájból mentünk, csak szórakozásból. Majdnem elit vendéglőnk működött, ahová messzebb-ről is eljöttek, és még a középiskolás is megengedhette magának, hogy szombat esténként meghívja barátait egy vacsorára. A Manó diszkóról nem is beszélve, tömve volt, és a végén a szomszéd falu más nemzetiségű fiataljaival menetrendszerűen összeverekedtek a „mieink”. Persze senki nem vitt bele politikát. A csajok miatt indult, természetesen. Néha azok a lányok is megkapták a magukét, akik miatt kitört a háború, és miattuk a faluszéli házak léckerítései is megritkultak. De senki nem volt le az eseményekből téves következtetéseket.

Látom, nem érti.

Az esti kocsmázás nem visz bele bennünket a bódulatba. Kedvetlen mindenki. Sehol senki, kivéve pár megrögzött alkoholistát, akik ott ücsörögnek a sarkokban, csorgó nyállal a szájuk szélén, bámulva az utolsó korty sörbe. Nem akarom tudni, mire gondol egyik is, másik is.

A részek mindenhol egyformák, ebből indulok ki és javaslom, mivel amúgy is látni, hallani, friss, helyi sajátosságokat begyűjteni jött hozzánk, most inkább menjünk haza, és folytassuk napvilágnál az ismertetést, vagy ismerkedést a környezettel, másnap.

Hazafelé már egyedül megyek. Némelyik ház ablakán nincs sötétítő függöny. Belesek, mert a szem is a fény felé fordul, ösztönösen arra, ha sötétben tapogatódik az ember. Minden család a maga módján boldogtalan, jut eszembe egy-két elkapott pillanatról Tolsztoj indító mondata az Anna Kareninában.

Majd holnap elmondom a vendégünknek, hogy mi vajdaságiak mennyire a magunk módján vagyunk szerencsétlenek. Legyintek. Érdekeltek engem, amikor velünk is haladt a szekér, hogy másoknak hogyan rossz? Legyintek. Egy innét elszármazott, amerikai levelezőtárs írja villámlevegélben, hogy szerencsére nincsenek honfitársak a közelében, és Szerbiát is csak a bombázásokkor emlegették, a tévében most más téma a menő. Közöny. Legyintek.

*

Másnap korán elkészítem a kerékpárokat, vendégünknek is szánva egyet. Rozoga, de nem rosszabb, mint bármelyik másik használati tárgyunk. Hirtelen az ő szemével látom a zörgő járgányt. Elborzaszt. De nem arra gondolok, hogy mit szól, ha meglátja, hanem abba sápadok bele, hogy mennyire megszoktam a leépülést. Lehet így is élni, régen kidobásra ítélt eszközeinket ezerszer újravitani. Egyre ügyesebbek leszünk, már nincs olyan elnyűtt dolog, ami ne lenne mégis megmenthető. Csendes ezermesterek, ezer élethez elegendő elszántsággal, ami viszont ezt a mostanit mégsem tudja kibillenteni a megfeneklett helyzetből. Elromlott, lepusztult járgányt könnyebb használhatóvá tenni, mint lepusztult életet magunkhoz méltóvá.

Ebéd után indulunk. A fiatalabbja könnyedén veszi az egyre meredekebb utat; hiába, a fiatalságuk legyőzhetetlen, gondolom, mondanám is hangosan, de a kifulladás határán jobbnak vélem, ha nem próbálok lazának látszani.

Hogy mennyire nem lehet minden tökéletes, az abból is látszik, hogy már út sem vezet a kastélyhoz. Mert ennek a falnak kastélya is van. Volt. Mert kastélyromnak is kevés, ami maradt az egykori épületből. Se kastély, se út, felszántották, elhordták, ellopták, lebontották, felgyújtották, az a kis huncut meg mind elnézte, és mindez történt a huszadik század második felében, amikor a műemlékekről, az elődeink ránk bízott értékeiről annyi szó esett.

Az egykori park árnyai csak kísérthetnek; nyomokban még látszik, hol lehetett a legszebb, de a dúsan zöldellő fák már régen pernyeként, füstként kerültek vissza a természetbe. Az aranyvessző sárgul, ibolyafoltok kék szigetei között toljuk a kerékpárokat, és szavunk valahol a hátunk mögött marad, a falu utolsó házainál. Ki is fulladunk, nem csak a megilletődés némítja el a kis csapatot.

Tető sehol, a holdfényes romantikát, cigányzenés, kékdunakeringős bálakat megért terasz korlátja romként omladozik a hiányos falak tövében, engedve az egyre nagyobb területet elfoglaló gyomnak. Beszövi lassan, és elalszik vele a vidék, szebb ébredésről álmodva, várva a herceget, békát, királyfit, aranyos hajnalt, a csipkerózsa takaró alatt. Meseország.

Széles a lépcső, majdnem sértetlen, de korlátja régen nincs. Felmegyünk. A szobák alig kivehetőek, kísértetjárásra sem lenne alkalmas, olyan ritkán vannak falak. A toronyszobánál elábrándozok kicsit.

Messzire lehetett onnét látni. Szép időben a Fruška goráig is, délnek fordulva; keletre a falura, de csak a házak teteje, csak a templom tornya viríthatott, mert a dombok közötti áporodott levegőjű völgyben jól megbújtak; a közöttük kanyargó Krivaja talán már csak sejthető volt az egykori ablakfélfát megtámasztó nézelődőnek. Olvasmányemlékeim toronyszobáinak enyhén dohos illata jut eszembe, csend, magamba vonulás, ceruza és papír. Titkos, tilos szerelmek színei. A „bármilyen megtörténhet” kellemes tudata.

Beleborzongok a jelen és a múlt furcsa egyvelegébe.

A többiek már a pincében járnak, utánuk indulok. Kissé restelkedem gyér tudásom miatt, mert vendégünk kastéllyal kapcsolatos kérdéseit sorban megválaszolatlanul hagyom. Nem az emlékezést tanultuk, a felejtés tudománya sokkal hasznosabb. A pince falai a helyükön, Fából készült maradvány sehol, elhordták, feltűzelték, itt is tűzgyújtás nyomai; egy rongyos kabát, egy elpusztult kutya a leszakadt lépcső alatt. A kutya nemrég fejezhette be az életét, mert a meleg ellenére nem bűzlik, de arról le kell tennünk, hogy hamarosan újra kilátogassunk. Az elföldelésről szó sem lehet, mert olyan helyen fekszik, ahonnan lehetetlen kihúzni. Különben is, úgy sem jönnénk vissza, gondolom, mert a romos kastély elvadult szépsége nem tudja elnyomni az ébredező kényelmetlen érzést, ami a hiábavalósággal, az értékek viszonylagos voltával kapcsolatosan lep el. Nem biztos, hogy csak engem, nézek végig a többiekben: szótlanul heverednek le, ki a romoknak támasztva a hátát, ki a falakkal szemben, a fűre terített kabáton. Rágyújtunk.

Forgatókönyvről esik szó, barátságról, elmentekről, maradtakról, szerelmekről, verekedésekről, pénzről és írókról. Az előző esti néma faluról, a városok nem természetes csendjéről, arról, hogy aki itt lakik,

az élni már fáradt, de meghalni se akar még. A közelmúlt behívóiról, behívottairól. A kilencvenes évek elején vásárolt kabátomról, amit azontúl, hogy úgysem vehetnék másikat, azért sem cserélek ki, mert utolsó eladott holmija volt a butikosnak, aki utána elment egy különös háborúba, és nem jött haza, hozták, később, koporsóban. De nem csak vele lettünk kevesebben, sokkal számosabb a hiányunk. Tünedeznek el az emberek, már nem különösen érdekes, ha valaki elköltözik, és azon sem csodálkozik senki, ha mégis visszapakol, mert nem bírja ki máshol. Elfásultunk mások és magunk sorsa iránt is.

A nap hétágra süt, egy vasárnapi traktorista kitartóan forog a közeliünkben, bosszankodunk, összetöri a délután hangulatát, de gondolom, nem szórakozásból, macerálásunkra szántja a hatalmas parcellát. Csak később kapcsolok, hogy egykor az uraságé, a grófé lehetett. Hol van már a gróf, hol a kastélya.. a bálak, a szerelmek, a kocsi és a lovak. Hiábavalóság, gondolom, és már majdnem kimondom hangosan, hogy hol leszünk mi is, de elharapom, mert ismét beledübörög a traktor a mondatomba. Tíz nap múlva lehet vetni, ha az idő engedi, számolok magamban. Majd lesz valahogy.

Figyelem a pesti vendéget, a kastélynak szemben fekszik a fűben. Próbálom magunkat az ő szemével látni. Nem tudom, azt látja-e, ami a valóságban van? Vagy elhomályosítja a nap, mert még nem ment le teljesen, egy kicsit még vöröslök a kastély lassan semmibe, földre vesző romjai mögött.

Hazafelé a lejtőn már sokkal gyorsabban haladunk. Megállunk megnézni egy halászt, akiről úgy tűnik, soha nem húzza ki a hálóját. Úgy sincs benne semmi, mondja, és többé minket sem vesz figyelembe, visszahajol a zöldes színű vízre.

Nálunk még megiszunk egy kávé, az egy évvel előbbi emlékeinket hozzuk elő. Akkor is itt ültünk, majdnem ilyen összetételben, és hallgattuk a tompa puffanásokat Szenttamas felől, vicceket meséltünk az akkor időszerű helyzethez alakítva, és a barátokat emlegettük, akiknek bár volt más lehetőségük, de mégis visszautaztak Újvidékre; és azokat is emlegettük, akik nem láttak más lehetőséget, csak hogy a határon túl keressenek egyéni sorsukra megoldást.

Mi változott, teszi fel a kérdést, már érezhetően tudósítói minőségében a vendég. Semmi, feleljük szinte kórusban. Elhallgatunk.

Amikor kikísérjük a vonathoz, a zavartalanul zöldellő csipkebokrokra, a romokra gondolok, és furcsa megkönnyebbüléssel ölelkezünk. Majd még találkozzunk, mondja.

Nem tudom. Érdemes?

